

Premijere

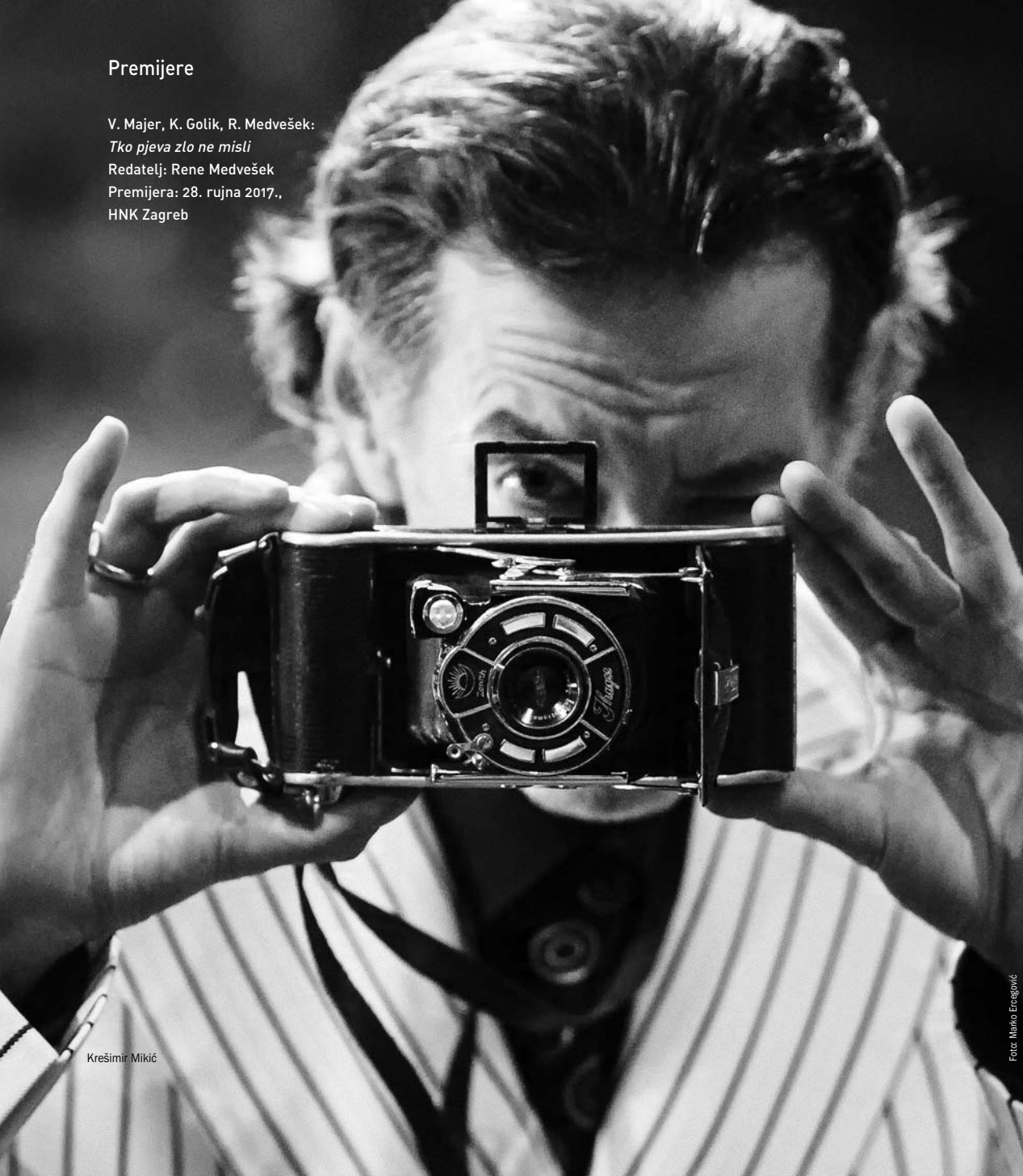
V. Majer, K. Golik, R. Medvešek:

Tko pjeva zlo ne misli

Redatelj: Rene Medvešek

Premijera: 28. rujna 2017.,

HNK Zagreb

Krešimir Mikić

Foto: Mario Eragović

Katarina Kolega

Pohvala radijskoj umjetnosti

Gotovo dvadeset godina nakon Komedijine predstave, *Tko pjeva zlo ne misli* dolazi na pozornicu Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu u potpuno drukčijem, novom i izuzetno domišljatom konceptu Renea Medveška.

Film Kreše Golika *Tko pjeva zlo ne misli*, više nego ijedno filmsko ostvarenje s ovih prostora, urezan je u naše kolektivno pamćenje. Duhovite glumačke bravure Relje Bašića, Mije Oremović i Franje Majetića trajno su ih obilježile te ćemo, unatoč mnogim njihovim sjajnim kazališnim i filmskim ulogama, Relju Bašića uvijek povezivati s gosponom Fulirom, Miu Oremović s tetom Minom, a Franju Majetića s Franjom Šafranekom. Opernu divu Mirjanu Bohanec Vidović šira javnost prepoznaje po ulozi Ane Šafranek, kao što nas ruski šlager *Hvala ti srce*, poznatiji po refrenu *Ja ljubim*, danas isključivo asocira na legendarni film. U trajnom će nam sjećanju ostati i novela Vjekoslava Majera *Dnevnik malog Perice*, koju bi, da nema antologijskog filma, danas zasigurno poznao manji broj čitatelja. Replike bogate humorom, šlageri koje je odabrao i obradio Živan Cvitković i nezaboravni likovi postali su tako dijelom naše popularne kulture.

Prema mnogim anketama, od kojih je možda najvažnija ona Hrvatskog društva filmskih kritičara, *Tko pjeva zlo ne misli* najbolji je domaći film ikada snimljen – upravo zato vrlo je izazovno, ali i riskantno upustiti se u prilagodbu njegova scenarija na kazališni jezik. Prvi je to učinio 1998. godine nedavno preminuli glumac i redatelj Vlado Štefančić u Gradskom kazalištu Komediji koji je filmsku komediju s pjevanjem pretočio u kazališni mjuzikl pomoću forme „predstave u predstavi“. Ostarjeli Perica u toj se kazališnoj inačici vraća iz Kanade i namjerava kupiti Gradsko kazalište Komediju u kojoj se upravo priprema predstava o njegovu djetinjstvu. Redatelj Vlado Štefančić na taj je način povezo vrijeme nastanka predstave s vremenom same novele to jest, radnje u filmu, a za ulogu Fulira Dražen Čuček bio je nagrađen Nagradom hrvatskog glumišta za izuzetno ostvarenje mladog umjetnika (1998.).

Gotovo dvadeset godina nakon Komedijine predstave, *Tko pjeva zlo ne misli* dolazi na pozornicu Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu u potpuno drukčijem, novom i izuzetno domišljatom konceptu Renea Medveška. Poput Kreše Golika koji je zagrebački život i duh tridesetih godina prošlo-

ga stoljeća sjajno prenio na filmsko platno, Rene Medvešek to čini na kazališnim daskama postavljajući u središte svoje inscenacije radio.

Tridesete godine u svijetu glase kao zlatno doba radija – 1935. u našoj ga je zemlji slušalo 19 000 ljudi. Vijestima iz zemlje i inozemstva predstavljao je prozor u svijet, širo je umjetnost, posebice glazbenu jer su tada vrlo popularni bili prijenosi koncerata ili opera. Prenosile su se i pojedine kazališne predstave, makar su se češće snimale različite vrste radio drama jer to je vrijeme procvata radio dramskog stvaralaštva. Tragom povijesnih podataka, Rene Medvešek stvara predstavu o izravnom emitiranju radio drame u kazalištu. Uživao iz zagrebačkog HNK publika može vidjeti ono što slušatelji radija ne čuju – oni čuju jedino priču, a gledatelji promatraju kako se radio drama snima.

Putem radijskog oglasa doznajemo da je riječ o radio kazalištu: *Općinstvo prati izvedbu kao u svakom drugom kazalištu, ali uz to mu se pruža prilika da upozna tajne radio prenosa. Vi gledate ono što drugi slušaju – a oni čuju ono što vi vidite!*¹

Za razliku od forme predstave u predstavi, u kojoj se isprepleću prizori pojedinog komada s onima koji se događaju između glumaca i redatelja, u Medveškovom radio kazalištu u kazalištu glumci radio drame ne izlaze iz uloge, snimanje ne prekidaju svojim privatnim opaskama i dijalozima, a redatelj je potpuno nevidljiv.

Scenografkinja Tanja Lacko kazališnu je pozornicu pretvorila u radijski studio pun mikrofona, u kojemu se nalazi konstrukcija na dva kata po kojoj se izvođači, radi boljih zvučnih efekata, penju ili spuštaju. Na početku predstave glumci pucketaju prstima i bez riječi pozivaju publiku da im se pridruži čime se stvara poseban zvučni doživljaj. Zatim počinju s pjesmom koja stihovima *Ako ljubiš kada kiša pada, zaljubljeno srce lako strada*, najavljuje radnju. Veselo pjevajući donose rekvizitu – golemi drveni radio, za koji je gospodin Šafranek izdvojio pola svoje godišnje plaće, postavljaju na sredinu pozornice, a ispred njega stavljaju stol oko kojega se događa većina zbivanja

Oni pritom ne stoje mirno ispred svojih mikrofona, kao što to obično čine snimajući radio drame, nego pokretima prate izgovoreni tekst ili zvukovima dočaravaju pokrete.

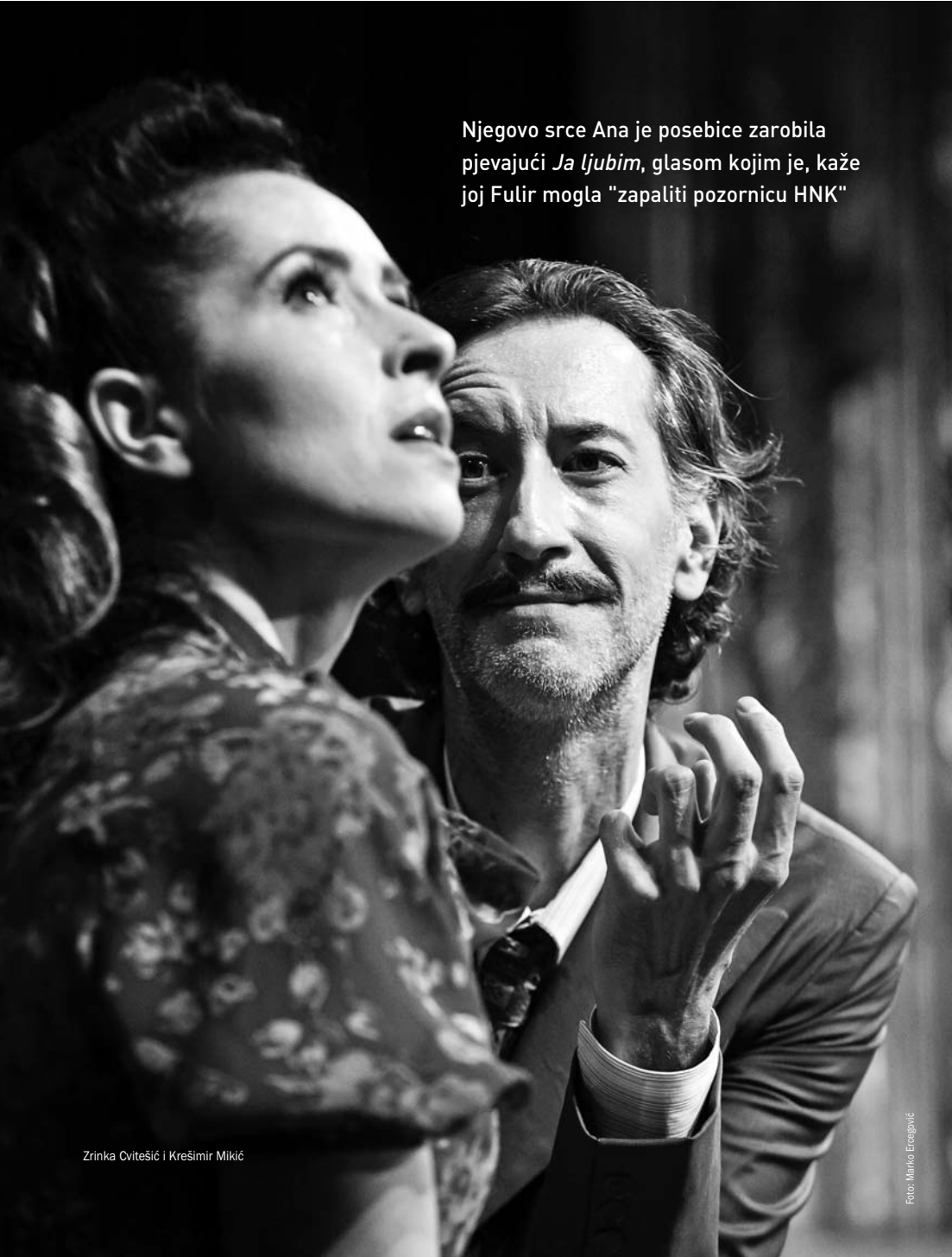
Veselo pjevajući donose rekvizitu – golemi drveni radio, za koji je gospodin Šafranek izdvojio pola svoje godišnje plaće

Koreografirana je, primjerice, vožnja vlakom, a kor putnika u ritmu vlaka ponavlja dio stiha iz tradicionalne pjesme *Lepe ti je Zagorje zelene*. Gospon Fulir, ne mogavši svladati svoju žudnju, nogom ispod stola dodiruje Anu, što jedino mogu vidjeti kazališni gledatelji. Ne izostavlja se ni duhovita scena iz filma u kojoj zabunom dodiruje nogu tete Mine. Na taj način redatelj isprepleće tri medija – kazališni, filmski i radijski, a takvu intermedijalnu montažu još nisam vidjela na našim pozornicama.

S granicama između etera i teatra jedinstveno se i vrlo upečatljivo bavila dramaturginja i redateljica Pavlica Bajsić Brazzoduro u maloj igri za slušanje (i gledanje) *Hoerspiel*. Zajedno s Ljubicom Letinić i sedmero glazbenika i glumaca, ostvarila je nevjerovatan izvedbeni doživljaj koji govori, kako sama kaže, *o misteriju i romantičarima prvih dana radija*². Na koji način se stvaraju maštoviti svjetovi o kojima sanjamo dok slušamo radio, tko se to skriva iza male zvukovne kutije, što rade ti *„prezaposleni mali ljudi“*,

kako ih Pavlica Bajsić Brazzoduro zove, publika doznaje kroz nezaboravno ambijentalno doživljajno-spoznajno putovanje. U njemu sudjeluje i glumac Sven Medvešek, redateljev brat te pretpostavljam da je i Rene Medvešek kao gledatelj prisustvovao tom originalnom kazališno-radijskom iskustvu koje ga je, možda, nadahnulo za ovu predstavu. Pavlica Bajsić Brazzoduro sa svojim autorskim i izvedbenim timom slavi radijsku umjetnost otkrivajući gledateljima čaroliju njezina stvaranja. Reneu Medvešku

Njegovo srce Ana je posebice zarobila pjevajući *Ja ljubim*, glasom kojim je, kaže joj Fulir mogla "zapaliti pozornicu HNK"

Foto: Mario Ercegović

Zrinka Cvitešić i Krešimir Mikić

su, s druge strane, radijski sadržaji najprikladniji dramaturški okvir za kazališno uprizorenje filmskog (i književnog) predloška.

Film, kao i kazališna predstava, obiluje humorom koji Krešo Golik, između ostalog, ostvaruje pomoću gegova iz slapstick komedije. Od slapstick gegova ne bježi ni Rene Medvešek. Njima stilizirano dočarava sukob Fulira i Franje, ali i Fulirovu opčinjenost Aninom ljepotom. Primjerice, prilikom prvog susreta s Anom i Minom, Fulir uopće ne primjećuje Minu pa je, nagnuvši se prema Ani, nehotice gurne te ona pada na pod. Zgodan je i prikaz hvatanja muhe – Ana zajedno s korom susjeda pokušava uloviti dosadnu muhu, pjevušeći o tome i šaljivu pjesmicu, no muha završava u Fulirovim rukama – kao što će Ana uskoro završiti u mreži njegovih slatkih pogleda i riječi.

Njegovo srce Ana je posebice zarobila pjevajući *Ja ljubim*, glasom kojim je, kaže joj Fulir mogla "zapaliti pozornicu HNK". Slavnu pjesmu ne pjeva, kao u filmu, sama, nego joj se pridružuje cijeli ansambl koji s užtkom svira na različitoj rekviziti, poput metli, kišobrana, kovčega. Metateatarskim poigravanjem Medvešek stvara zanimljivu poveznicu između prošlosti i sadašnjosti, gledatelja njegove predstave i kazališne publike iz 1935.

Duhovita scena koja će mi sigurno ostati u pamćenju jest Fulirovo zavođenje Ane. Njihov susret pomno prate susjedi skriveni iza obiteljskih zidnih fotografija, svjetiljke, stolnog sata i tepiha. Znatiželjno prisluškuju što će se dogoditi, no poneseni melodijom šlagera *Za jedan časak radošći* i ljubavnom atmosferom, počinju pjevati zajedno s Fulirom. U trenutku kada se on okreće prema njima, nastaje tajac, što izaziva komičan efekt. Seksualne aluzije u samom činu zavođenja, ostvarene pomoću mikrofona u Fulirovim rukama, također izazivaju humor, kao i njegovo stilizirano iskazivanje ljubavi širokim gestama u stilu melodrama i sapunica.

Erotske aluzije bile su prisutne i u filmu pa tako Silvestar Mileta u tekstu *Tko pjeva zlo ne misli – kritička recepcija i kvaliteta* navodi detalj lončića za kavu u kojemu vrije voda kao "simboličnog prikazivanja seksualnog". U krupnom kadru Aninih grudi s križem Krešo Golik jasno pokazuje njezin unutrašnji sukob – erotsko uzbuđenje prema strancu s jedne strane i katolički odgoj koji je upozorava

na grijeh preljubništva s druge. Teško je takvu erotsku sugestiju ostvariti u kazalištu pa su naznake Anine naklonosti prema Fuliru u predstavi ostale na nevinijoj razini – u komunikaciji očima i osmjesima. U predstavi je i sam čin zavođenja diskretniji, seksualna se privlačnost osjeća u zraku, ali se ne iskazuje eksplicitno kao na filmu – kazališni Fulir ne prima Anu za stražnjicu i grudi i ne ljubi je u vrat, kao što to čini njegov filmski dvojnik, ali zato strastveno s njom pleše tango.

Unatoč sitnim razlikama i skraćenim dijalozima, predstava vjerno prati radnju filma, no ta bi komedija o dvama ljubavnim trokutima u kojima dvojica muškaraca vole istu ženu (Anu), te dvije žene istog muškarca (Fulira), bila prazna i nepotpuna bez radijskog sadržaja koji oblikuje sadašnjost i nagovještava skoriju budućnost.

Prava radnja događa se upravo na radiju – kolopletom različitih radijskih programa, oglasa, vijesti na različitim jezicima (mađarskom, njemačkom, talijanskom i hrvatskom) vješto se rekonstruira politička i društvena stvarnost tridesetih godina prošloga stoljeća. Dame su zabavljene oglasima u kojima ih se informira o trendovima u modi i kozmetici, a posebno su duhovite ženidbeno-udajne ponude te oglasi o zubnoj pasti Chlorodont. Reklamira se i Zagorkin *Ženski list*, Kneippova sladna kava "u originalnom pakovanju – sa slikom župnika", a u programu tjedni *jestvenik* doznajemo "kaj su jeli naši stari".

Muškarci krata slobodne sate k Žnidaršiću gdje polupijano i bezbrižno, kvaziintelektualno raspravljaju o prijetećim vijestima što se šire radijskim eterom, ni ne sluteći katastrofu koja im je pred vratima – u Berlinu vlada oduševljenje Hitlerom, a ministar za propagandu Goebbels upravo je proglasio zakon o općoj vojnoj dužnosti, u Italiji jača Mussolini i fašizam, a u istočnoj Africi počinje Drugi talijansko-abisinijski rat, politika u našoj zemlji za to vrijeme širi ideološku propagandu idealne Kraljevine Jugoslavije u kojoj su "Srbin, Hrvat i Slovenac milošću Božjom spojeni i čvrsto vezani kao moćni, hrabri, rasni jugoslavenski narod".⁴

Vidi se da je zagrebačke društvene prilike i političke događaje iz 1935. Rene Medvešek proučio i arhivski istražio te je umetanjem autentičnih propagandnih poruka i članaka koje je pročitao u raznim novinama i časopisima, te tada-

šnjih popularnih šlagera Vlaha Paljetka (i mnogih drugih) te pjesme iz slavnog kabareta Ace Biničkog *Ac i sve smiješno*, izvrsno uspio dočarati duh jednog, ne tako davno prohujalog vremena. Redatelj se, međutim, ne zadržava samo na tome – zrcaleći prošlost, podsjeća nas da se povijest ponavlja, a čini se da iz nje nismo ništa naučili.

Europa je danas, kao i prije osamdeset godina, na klimavim nogama, jačaju nacionalno-konzervativne i euroskeptične stranke poput AFD-a u Njemačkoj, ratovi bukne na Bliskom istoku, a ni lokalne vijesti kao da se nisu promijenile od 1935. I tada se, doznajemo iz predstave, u Zagrebu dosta raspravljalo o otpadu, a na radijsku vijest o obećanju komisije gradskih ustanova "da će se pitanje zagrebačkog smetišta riješiti najkasnije do kraja iduće 1936. godine", uslijedila je ektemporacija "moš mislit" koju je publika popratila glasnim pljeskom i smijehom.

Uz europska previranja, krizu i ratove te lokalne probleme, 1935. nam je bliska i po banalnim sadržajima i reklamama kojima nas mediji bombardiraju – promijenila se samo tehnologija. Ana je sapunicu *Moderna grešnica* slušala preko radio prijemnika (u filmu je čitala istoimeni ljubavni roman), a danas bi je sigurno gledala na televiziji, kao što bi Franjo danas vjerojatno političku situaciju komentirao preko društvenih mreža. Propagandne poruke i onda i danas utječu na potrošnju, novinska izvješća, reportaže i kritike oblikuju javno mnijenje i mišljenje, potiču rasprave unutar četiri zida pojedinog doma ili kavane. Sve to ispunjava našu svakodnevicu, no život običnih ljudi se, izvrsno to pokazuje Rene Medvešek, zapravo događa u malim, za povijest potpuno beznačajnim trenucima, kao što su izleti i druženja, vjenčanja, obiteljska okupljanja. O velikim društvenim i političkim previranjima žustro ćemo raspravljati, no mučit će nas i uzrujavati naši intimni problemi, za povijest nebitni, za pojedinca jedino važni. U tkanju teksta izuzetno je to što se jedno s drugim silno isprepleće i nadopunjava te se emocionalna stanja likova podudaraju sa stanjem u Europi i svijetu. Primjerice, dok su Franjo, Ana i Mina na bezbrižnom i radosnom hodočašću u Samoboru, s radija se čuju oduševljeni povici *Heil Hitler* iz Berlina, Minino spominjanje Fulira Franji nagovještaj je buduće oluje, kao što je na svjetskom planu nagovještaju divizije "koje čekaju na znak Vođe"⁶. Svađa Franje i Fulira te Franje i Ane zahladila je prijateljske i supružni-

Komedija o dvama ljubavnim trokutima u kojima dvojica muškaraca vole istu ženu, a dvije žene istog muškarca bila bi prazna i nepotpuna bez radijskog sadržaja koji oblikuje sadašnjost i nagovještava skoriju budućnost

čke odnose, a popraćena je vijestima "o najsudbonosnijem tjednu u povijesti poslijeratne Europe, tokom ova dva tjedna pada konačna odluka odlučujućih sila o daljnjem razvitku situacije, koja može dovesti do katastrofe, ali i do općeg smirenja".⁶

U obitelji Šafranek došlo je do smirenja, a svijet je zahvalila katastrofa – nagoviještena zvukom bombardera koji paraju nebo i ometaju svadbeno slavlje.

Smatram da je takva intermedijalna montaža intimnih i povijesnih zbivanja majstorski ostvaraj Renea Medveška i dramaturginje Nine Bajsjić.

Karaktere nisu mijenjali, no zahvaljujući radiju djeluju nam bliži i stvarniji.

Krešo Golik smatrao je da Majerovi likovi "sebe doživljavaju šlagerski"⁷, zato je i napravio komediju s pjevanjem jer je šlager "sastavni dio života tih ljudi". Sastavni dio života Medveškovih likova je radio – kada se na radiju čuje pjesma, uz nju i sami zapjevaju. Zrinka Cvitešić očarala nas je svojim pjevanjem, a promjenama u glasu izvrsno je pokazivala Anine naklonosti – sestri je uglavnom odgovarala kratkim, odriješitim tonom, dok je s Fulirom on bio mekan i koketan. Ivana Boban izuzetno je duhovita poput Mije Oremović, njezina Mina je nezgrapnija, nespretnija i

svojim ponašanjem (i groznim pjevanjem) izaziva komiku, ali i suosjećanje. Ugladenog zavodnika, gospodina Fulira, Rene Medvešek nije pronašao među ansambлом zagrebačkog HNK, nego u izvanrednom Krešimiru Mikiću, glumcu Zagrebačkog kazališta mladih*. Mikić se duhovito poigrava vlastitom visinom i stiliziranim pokretima kojima utjelovljuje pomalo zbunjenog i nespretnog romantika, a energičnog i eksplozivnog, raspjevanog i "za boj spremnog" Franju Šafraneka s puno je žara, dobrodružnosti i komičnog efekta utjelovio Dušan Bučan.

* Krešimir Mikić je od 4. listopada 2017. u stalnom angažmanu u zagrebačkom HNK.

Europa je danas, kao i prije osamdeset godina, na klimavim nogama, jačaju nacionalno-konzervativne i euroskeptične stranke poput AFD-a u Njemačkoj, ratovi bukte na Bliskom istoku

Dušan Bučan

Foto: Marko Erešević

Peričino je pripovijedanje intertekstualnim poigravanjem redatelj mudro uklopio u radijski roman koji pozornost prati teta Mina jer, kako kaže: "Znaš da je jako zgodan ovaj Dnevnik malog Perice, to ti je od Majera."⁶ Duhovite su i metamedijalne doskočice poput radijske najave predstave: "HNK uživo – prijenos večerašnje predstave s Trga kralja Aleksandra."

Uloga Perice dodijeljena je Dori Lipovčan što je logičan izbor s obzirom na to da su dječje uloge u radio dramama često tumačile žene. Kao dječak u predstavi pojavljuje se rijetko, ali pripovijedanjem u radio romanu povezuje zbivanja. Dora Lipovčan poput mladog glumca Tomislava Žganeca, filmskog Perice, govori kao da ne zna izgovoriti

glas r, no njezino pripovijedanje i tumačenje djeteta nije nimalo infantilno ni karikirano što je vrlo pohvalno. Ona je dio kora – malih nevidljivih ljudi koji stvaraju radijski program, koji čitaju radio romane, glume u radio dramama, pričaju radio viceve, pjevaju pjesme, koji su putem svojih glasova prisutni u svakom domu. To su glazbenici Matija Antolić, Jeremija Bundalo, Stjepan Vuger i Vinko Vujec te Ivan Colarić koji nastupa i u koru glumaca kojeg čine Ivan Glowatzky, Dušan Gojić, Nikša Kušelj (istaknuo se pjesmom *Acı je sve smiješno*), Vanja Matujec, Iva Mihalić, Vlasta Ramljak, Silvio Vovk, Mirta Zečević te Barbara Vicković. Njima je dodijeljena i uloga znatizeljnih susjeda (Barbara Vicković pritom tumači tetu Marijanu), a odlikuje

Ivana Boban i Krešimir Mikić

Foto: Marko Erešević

ih radost i ljepota zajedničke igre po čemu se prepoznaje Medvešekova redateljska poetika.

U ovoj predstavi nećemo ga pamtititi samo po tome, nego i po vještoj dramaturškoj strukturi koja, u godini kada slavimo devedesetu obljetnicu Dramskega programa Hrvatskoga radija, maestralno postavlja radio dramu u prvi plan jer, kako poentira poznatim šlagerom na kraju predstave: "Kada radija ne bi bilo, nikom ne bi bilo milo. Puno više bi se pilo, očajni bi bili svi."

¹ *Tko pjeva zlo ne misli*, programska knjižica, sezona 157., 2017./2018., str. 56.

² <http://www.dubrovnikportal.com/wp-content/uploads/2017/10/HOERSPIEL-u-Gradu-2017.pdf>

³ https://www.hrstud.unizg.hr/_download/repository/Mileta%3A_Tko_pjeva_zlo_ne_misli_-_kriticka_recepcija_i_kvaliteta.pdf, str. 119.

⁴ *Tko pjeva zlo ne misli*, programska knjižica, sezona 157., 2017./2018., str. 64.

⁵ *Tko pjeva zlo ne misli*, programska knjižica, sezona 157., 2017./2018., str. 80.

⁶ Isto., str. 80.

⁷ https://www.hrstud.unizg.hr/_download/repository/Mileta%3A_Tko_pjeva_zlo_ne_misli_-_kriticka_recepcija_i_kvaliteta.pdf, str. 119.

⁸ Isto, str. 48.